

Вікторія Кузик,

аспірантка кафедри цивільного права ННЮІ
Прикарпатського національного

університету імені Василя Стефаника

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-7839-106X>

ОСОБЛИВОСТІ ІНСТИТУТУ ЧЛЕНСТВА У НЕПІДПРИЄМНИЦЬКИХ ТОВАРИСТВАХ

Стаття присвячена теоретико-правовому аналізу особливостей інституту членства у невідприємницьких товариствах як юридичних особах корпоративного типу. Авторка статті проаналізувала концепції щодо розуміння сутності членських відносин у невідприємницьких товариствах, а також окреслила положення про те, що неоднорідність правової природи невідприємницьких товариств має вплив на специфіку членських прав.

Аргументовано положення про те, що членство з позиції аналізу змісту того правового зв'язку між невідприємницьким товариством та його членами має свої особливості у порівнянні із відносинами участі у підприємницьких товариствах. Ця особливість проявляється у відсутності інтересу у члена товариства збільшити свої майнові активи шляхом вкладу їх у товариство. Характер вигоди в результаті членства у невідприємницькому товаристві інший – отримання якихось благ особливого характеру, що впливають із культурних, економічних, соціальних, екологічних, релігійних чи інших інтересів. Таким чином, член невідприємницького товариства не отримує внаслідок членства більше, аніж вклав у формі вкладу при створенні невідприємницького товариства чи сплати членських внесків.

Наголошено на потребі врахування особливостей членських прав, що складаються у певних різновидах невідприємницьких товариств при удосконаленні профільного законодавства у цій сфері.

Ключові слова: невідприємницьке товариство; громадське об'єднання; споживчий кооператив; членські права; корпоративні права.

Кузык В.

Peculiarities of the institution of membership in non-entrepreneurial societies

The article is devoted to the theoretical and legal analysis of the peculiarities of the institution of membership in non-entrepreneurial societies as legal entities of the corporate type. The author of the article analyzed the concepts of understanding the essence of membership relations in non-entrepreneurial societies, and also outlined the proposition that the heterogeneity of the legal nature of non-entrepreneurial societies has an impact on the specificity of membership rights.

It is argued that membership, from the point of view of analyzing the content of the legal relationship between a non-entrepreneurial association and its members, has its own characteristics in comparison with the relations of participation in entrepreneurial associations. This feature is manifested in the lack of interest of the company member to increase his property assets by contributing them to the company. The nature of the benefit as a result of membership in a non-entrepreneurial society is different - receiving some benefits of a special nature arising from cultural, economic, social, ecological, religious or other interests. Thus, a member of a non-entrepreneurial society does not receive as a result membership is more than what was invested in the form of a contribution when creating a non-entrepreneurial society or paying membership fees.

In addition, membership in non-entrepreneurial societies is heterogeneous in its content, which is reflected in the list of rights that arise as a result of membership in various forms of non-entrepreneurial societies. Such heterogeneity is justified due to the various interests, in addition to profit, which can be guided by individuals joining members of one or another form of non-entrepreneurial society. Such interests, in the most general form, can be twofold: 1) interests of a non-property nature for obtaining non-property benefits, such as: religious, cultural, social, environmental, etc.; 2) interests of an economic nature, which are consumer interests and may have a property nature. For example, obtaining certain property benefits for personal consumption, which is characteristic of consumer societies, service cooperatives, etc. If in the first case the members of the society have non-property rights, then in the second case separate property rights may arise, related to their satisfaction of their consumer material needs. However, the article emphasizes that in both cases, membership in non-entrepreneurial societies does not determine a person's ability to receive as a result

more than he invested. And this feature, despite the heterogeneity of membership, significantly distinguishes it from participation in business associations.

The need to take into account the specifics of membership rights that exist in certain types of non-entrepreneurial societies when improving the relevant legislation in this area is emphasized.

Keywords: *non-entrepreneurial society; public association; consumer cooperative; membership rights; corporate rights.*

Постановка проблеми. На сьогодні юридичні особи нарівні із фізичними особами беруть участь у приватноправових відносинах. Вказане визначається універсальною правоздатністю юридичних осіб, задекларованою у чинному ЦК України, за якою останні мають, де-факто, такі ж права як і фізичні особи, окрім установлених в законодавстві винятків і тих прав, які за своєю природою можуть належати лишень фізичним особам. Звичайно, що основний сегмент таких юридичних осіб становлять підприємницькі товариства, спрямовані на отримання і розподіл прибутку між своїми учасниками.

У той же час, демократичність та соціальна спрямованість більшості сучасних держав, як і України, визначають масове створення і діяльність організацій, спрямованих на задоволення інших, окрім отримання прибутку, немайнових інтересів осіб. І правовою формою реалізації такої мети є якраз невідприємницькі товариства. Масовість організаційно-правових форм таких товариств, регулювання їх статусу окремими спеціальними актами спонукають науковців до детального аналізу характеру того правового зв'язку між невідприємницьким товариством та його учасником, який безпосередньо визначає зміст прав учасників, визначає належність охорони та захисту прав та інтересів як учасників, так і самого товариства. Такий зв'язок у теорії традиційно іменують членством, підкреслюючи таким терміном саме невідприємницький характер такого зв'язку.

Актуальна потреба аналізу інституту членства у невідприємницьких товариствах знаходиться не лише у площині теорії, але й практики. Остання є доволі неоднозначною у плані окреслення тих прав і обов'язків, які наповнюють поняття членства особи у невідприємницькому товаристві. Відповідно, здійснення такого роду наукових пошуків має і науковий і прикладний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розглядаючи стан дослідженості вказаного питання, варто враховувати наукові праці у сфері дослідження юридичних осіб загалом, а також щодо корпоративних юридичних осіб і, предметно щодо підприємницьких і невідприємницьких юридичних осіб зокрема. Дослідження юридичних осіб та корпоративності окремих із них проводила значна кількість провідних учених: В. І. Борисова [1], В.А. Васильєва, І.В. Венедиктова, О. М. Вінник, М.К. Галянтич, Н.С. Глусь, І. П. Грешніков, О. В. Дзера, А. С. Довгерт, І. В. Жилінкова, Ю.М. Жорнокуй, Д.В. Задахайло, О.І. Зозуляк [9], І. С. Канзафарова, О. Р. Кібенко, Н. В. Козлова, В. М. Коссак, А.В. Коструба, О. В. Кохановська, В.В. Кочин [8], В. М. Кравчук [4], О.Д. Крупчан, Н. С. Кузнєцова, І. М. Кучеренко, В. В. Лаптев, І.В. Лукач, В. В. Луць, Р. А. Майданик, В.М. Махінчук, Л.С. Нецька, В. Д. Примак, І.Б. Саракун, В. М. Селіванов, І.А. Селіванова, В. І. Семчик, І. В. Спасибо-Фатєєва [3] та інші. Спеціалізовані ж наукові пошуки щодо невідприємницьких товариств проводились А.В. Зеліско [2], О.І. Зозуляк, В.В. Кочин, Ю.В. Кривенко, І.В. Литвин, М.В. Менджул, Ю.І. Парута, В.Ф. Піддубна, Н.Ю. Філатова, В.О. Чепурнова та ін. Складність ж такого правового зв'язку та його неоднорідність у різних організаційно-правових формах невідприємницьких товариств спонукає проводити подальші наукові пошуки у цій сфері.

Метою даної статті є всебічний теоретико-правовий та прикладний аналіз членства як правового зв'язку, який формується між особою учасника та самим товариством в силу участі у його створенні чи діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. В основі дослідження природи участі (членства), що визначає сутність невідприємницьких юридичних осіб знаходиться поняття товариства. Саме для товариств є характерним правовий зв'язок, поєднуючий останніх з тими особами, які об'єдналися для їх створення чи то вступили до них уже під час діяльності юридичної особи. Законодавче визначення товариства міститься у ст. 83 ЦК України у частині 1, згідно із яким останнє є організацією, створеною шляхом об'єднання осіб (учасників), які мають право участі у цьому товаристві. *Інститут участі спрямований на функціональне забезпечення природи самого товариства і його сутності – створення і використання товариства в інтересах осіб, які мають статус учасника, які виявили волю на створення чи то вступ в уже діюче товариство.*

За метою діяльності усі товариства поділяються на підприємницькі та невідприємницькі, а невідприємницькі товариства, у свою чергу, поділяються на групи. Перша група невідприємницьких товариств

наповнюється усіма різновидами споживчих товариств та інших непідприємницьких товариств, що відповідають зазначеним характеристикам.

Друга група непідприємницьких товариств - це ті товариства, які діють із публічно-правовим інтересом, де між членом такого товариства і товариством не виникає майнового зв'язку, а відповідно і не виникає обов'язку нести цивільно-правову відповідальність за зобов'язаннями такого товариства. Другу групу непідприємницьких товариств складають всі різновиди громадських об'єднань. З огляду на зазначене групування непідприємницьких товариств, варто погодитися із аргументами тих науковців, які наголошують, що вважати, що у всіх непідприємницьких товариствах виникають корпоративні права є певною мірою необгрунтовано і не відповідає розумінню інституту членства загалом. З такою позицією, безумовно, слід погодитися адже членські правовідносин та правовідносини участі, з яких виникають корпоративні права, що складаються у юридичних особах ототожнювати не слід.

Однак вказана вище правова природа певних непідприємницьких товариств може породжувати виникнення корпоративних прав у членів таких товариств. Так, на сьогодні є усі підстави констатувати, що інститут членства у споживчих кооперативах потребує перегляду та додаткових досліджень на факт зміщення інституту членства у непідприємницькій юридичній особі в русло інституту участі у підприємницькій юридичній особі з подальшим ототожненням цих категорій. Якщо ж ідеться про громадські об'єднання як різновид непідприємницьких товариств, то тут ситуація є іншою і шукати у членських відносинах таких непідприємницьких товариств ознак корпоративних правовідносин є не зовсім конструктивним як з позиції законодавства, так і з позиції судової практики.

Розкриття сутності інституту членства у непідприємницьких товариствах з позиції наукової методології ефективним буде на основі розкриття відносин участі загалом і шляхом протиставлення відносин участі у підприємницьких товариствах із відносинами членства у непідприємницьких товариствах. Таке протиставлення дозволить більш яскраво виявити специфіку членства і особливості його прояву в численних організаційно-правових формах непідприємницьких товариств.

Попри те, що інститут участі як у підприємницьких, так і непідприємницьких товариствах спрямований на забезпечення інтересів саме вказаних осіб, а не інших, він проявляється у цих видах товариств по-різному. І ця відмінність, знову ж таки, пов'язана із тими інтересами, які знаходяться в основі участі особи у товаристві. В. І. Борисова наголошує доречно на поширеності на сьогодні теорії інтересу, категорія якого є загальнонауковою і означає зумовлену суспільним характером потребу суб'єкта користуватися конкретним соціальним благом [1, с. 122].

Як зазначає А. В. Зеліско, в основі створення та діяльності підприємницького товариства знаходиться майновий інтерес його засновника (учасника), який визначає сутність цієї конструкції. Йдеться про те, що ця конструкція, будучи покликаною на задоволення майнового інтересу засновника чи учасника, функціонує для надання останньому певного прибутку, розподіленого пропорційно належним засновнику (учаснику) корпоративним правам [2, с. 514]. Таким чином, засновник (учасник) формує відносини участі з товариством шляхом його заснування чи вступу до його складу шляхом сплати майнового вкладу, який переходячи у власність товариства і спричиняючи виникнення в нього корпоративних прав, становить своєрідну інвестицію, основним призначенням якої є отримати більше, аніж вклав учасник у це товариство. Саме вказане становить сутність відносин участі у підприємницьких товариствах.

Для позначення відносин участі між непідприємницьким товариством і його учасниками використовують поняття членства. При цьому, у наукових працях достатньо поширеним є позиція щодо тотожності участі і членства. На наявності таких позицій наголошувала І. В. Спасибо-Фатеева, зазначаючи, що таке ототожнення проводиться у науковій літературі усвідомлено [3, с. 334]. Однаковість змісту цих понять підкреслюється також і В. М. Кравчуком, яким вказується, що різниці між учасником і членом немає, а тому законодавцеві слід було б уніфікувати термінологію і використовувати один термін – «учасник» [4, с. 202]. Безумовно, що відносини участі і членства є позначенням того правового зв'язку, який виникає між товариством і його учасниками (членами), однак за своїм змістом вони проявляють себе по-різному.

Засновуючи непідприємницьке товариство або ж вступаючи до його складу, особа також керується певними приватними інтересами. Однак, на відміну від участі підприємницькому товаристві, яка для неї є своєрідною інвестицією, тут працює інтерес іншого роду. Як правило, це інтерес немайновий.

Якщо виходити із аналізу ч. 1 ст. 85 ЦК України, яка визначає непідприємницьке товариство як таке, яке не має на меті одержання прибутку для його наступного розподілу між учасниками, то виходить, що до кола інтересів членів непідприємницьких товариств не входить намір примножити свої майнові активи, вклавши їх в якості вкладу у товариство. З іншого боку, користь від такого членства також є, однак

характер її відмінний від тієї, яка має місце від участі у підприємницькому товаристві. І. В. Спасибо-Фатеева зазначає, що учасники невідприємницьких товариств також отримують вигоду від їхньої діяльності, але у вигляді не дивідендів або відсотків, а інших благ, наданих їм саме як учасникам товариства [5, с. 508].

Характер таких благ прослідковується у нормах спеціальних актів у сфері невідприємницьких товариств. Наприклад, виходячи із ст. 1 Закону України «Про громадські об'єднання» це суспільні, зокрема, економічні, соціальні, культурні, екологічні та інші інтереси [6]. Це й же ж Закон декларує відсутність майнового інтересу їх членів (учасників). Відсутність майнового інтересу передбачає, що члени (учасники) громадського об'єднання не мають права на частку майна громадського об'єднання та не відповідають за його зобов'язаннями. Доходи або майно (активи) громадського об'єднання не підлягають розподілу між його членами (учасниками) і не можуть використовуватися для вигоди будь-якого окремого члена (учасника) громадського об'єднання, його посадових осіб (крім оплати їх праці та відрахувань на соціальні заходи) (ч.6 ст. 3 Закону). Аналогічний характер благ, задля задоволення яких вступають у невідприємницькі товариства особи, притаманний і для релігійних організацій, головним призначенням яких є задоволення релігійних потреб громадян сповідувати і поширювати віру (ст.7 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації») [7].

Безпосередньо норми указанного Закону не визначають перелік прав членів релігійних організацій та громад, як і не містять жодних норм щодо статусу членів таких організацій. Висновок про відсутність у членів таких організацій будь-яких майнових прав в силу такого їх членства можна зробити, виходячи із термінологічного визначення релігійної організації та характеру тих благ щодо свободи релігійного віросповідання, які позбавлені майнових складових у будь-якому разі.

В.В. Кочин наголошує на тому, що такі невідприємницькі юридичні особи не спричиняють виникнення у їх членів майнових прав, так як підставою для об'єднання осіб є особистий немайновий інтерес (творчий, професійний, оздоровчий і т.д.), а майновим змістом відзначаються лише питання щодо сплати членських внесків. До такої групи юридичних осіб, на думку ученого, відносяться не лише наведені вище, але й інші форми юридичних осіб, як-от: асоціації, об'єднання співвласників, політичні партії тощо. При цьому, ученим слушно підкреслюється особливість окремих із викладених організаційно-правових форм невідприємницьких юридичних осіб, пов'язана із суспільно-корисним ефектом їх діяльності, яка зумовлює виникнення у їх членів певних управлінських повноважень, що знаходяться поза межами цивільно-правового регулювання [8, с. 125].

Варто зазначити, що вказаний суспільно-корисний ефект таких форм невідприємницьких товариств є ще одним фактором, який свідчить про безперечно немайновий характер інтересів їх членів, оскільки має місце спрямованість також і на суспільну користь від діяльності товариства. Відтак, відсутність майнового компоненту у членських відносинах таких організаційно-правових форм невідприємницьких товариств є однозначною і свідчить про їх специфіку.

Однак чи може такий висновок беззаперечно застосовуватися до усіх організаційно-правових форм невідприємницьких юридичних осіб, зокрема, товариств. Відповідь на це питання знаходиться у двох площинах.

По-перше, це особливість системи організаційно-правових форм таких юридичних осіб. Тут варто погодитись із О. І. Зозуляк, що різноманітність видів невідприємницьких юридичних осіб, на відміну від підприємницьких, не дозволяє відразу зрозуміти логіку побудови їх системи. А тому, у цій сфері складно іти від загального до спеціального, позаяк виникає потреба дослідження конкретного різновиду невідприємницьких юридичних осіб [9, с. 193].

Дійсно, не зважаючи на те, що інститут членства характерний не для усіх невідприємницьких юридичних осіб, оскільки залишає поза межами так звані унітарні юридичні особи, однак перелік форм невідприємницьких юридичних осіб, для яких характерна корпоративність устрою є надзвичайно широкий. Аргументами на користь такого висновку є установлені у ЦК України не вичерпний перелік форм невідприємницьких товариств, а також характерна для України тенденція до спеціального правового регулювання статусу кожної із них у окремому нормативному акті.

По-друге, слід враховувати, що одним із критеріїв класифікації невідприємницьких юридичних осіб є мета, задля якої вони створюються, яка визначає їх спеціальну правоздатність. На те, що сучасна наука не відкидає такий критерій класифікації невідприємницьких товариств вказує І. В. Спасибо-Фатеева, наголошуючи, що саме спеціальна правоздатність цих юридичних осіб і зумовлює значимість цього критерію [10, с. 30].

Метою невідприємницького товариства є задоволення немайнових інтересів його членів. Перелік таких інтересів має надзвичайно широкий характер. Очевидно, що вони усі не пов'язані із отриманням частини прибутку від діяльності товариства і, відповідно, не спричиняють збільшення майнового вкладу члена товариства, внесеного в силу його вступу до нього чи участі у його заснуванні. Однак, чи завжди такий інтерес абсолютно позбавлений майнового компоненту. Безумовно, що ні. Підгрунтям утворення та діяльності окремих організаційно-правових форм невідприємницьких товариств може виступати також і мета задоволення споживчих інтересів осіб. Споживчий же інтерес, здебільшого, має майновий компонент – економічний зміст. Споживча природа його визначає використання такого майнового компоненту для особистих, переважно, побутових потреб. І аналіз чинного законодавства дозволяє стверджувати про обґрунтованість такого твердження.

Зокрема, ідеться про Закон України «Про споживчу кооперацію», який у ст. 5 визначає споживче товариство як самостійну, демократичну організацію громадян, які на основі добровільності членства і взаємодопомоги за місцем проживання або роботи об'єднуються для спільного господарювання з метою поліпшення свого економічного і соціального стану. Згідно із ч. 4 ст. 6 цього Закону ряд прав членів споживчих товариств має майнову компоненту: право на перевагу у придбанні товарів і одержанні послуг у магазинах та інших підприємствах споживчої кооперації; право одержувати частку прибутку, що розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску [11].

Норми цього Закону порушують логіку ЦК України, надаючи членам споживчих товариств право на отримання частини прибутку на пай. По-перше, ідеться про те, що члени таких товариств мають об'єкт права власності – пай; по-друге, передбачається можливість таких виплат на пай. І якщо у першому випадку наявність об'єкта права власності можна обґрунтувати наявністю мети задоволення певних споживчих інтересів із майновим характером, то щодо виплат на пай виникають певні питання. Видається, що такі виплати не повинні розподілятися згідно розміру паю, так як тоді механізм розподілу буде аналогічним до підприємницьких товариств і нічим особливо не відрізнятиметься. Про особливість такого роду виплат свідчить аналіз норм Закону України «Про кооперацію», згідно із ст. 26 якого кооперативні виплати - частина доходу, що розподіляється за результатами фінансового року між членами кооперативу пропорційно їх участі в господарській діяльності кооперативу у порядку, визначеному рішенням вищого органу управління кооперативу. Загальна сума виплат на паї не може перевищувати 20 відсотків доходу, визначеного до розподілу [12].

На доцільність обмеження права на отримання розміру виплат на пай вказує у своїй праці А.В. Зеліско. Ученою зазначається, що характер кооперативних виплат полягає не у виплаті процентів на розмір паю, а в поверненні членові кооперативу частини сплачених ним коштів за послуги чи товари, отримані через кооператив. Такі виплати можна назвати своєрідною дисконтною знижкою, розмір якої залежить від кількості отриманих через кооператив товарів чи послуг [13, с. 29].

Підтримуючи вказані наукові позиції і констатуєчи законодавчу непослідовність щодо виплат на пай членам споживчих кооперативів в якості невідприємницьких товариств, *варто однозначно констатувати іманентну притаманність для такого роду товариств майнових компонентів у колі тих споживчих інтересів, задля задоволення яких особа і вступила у товариство.* Такий висновок підтверджується аналізом специфіки прав членів окремих видів споживчих товариств, у яких така майнова компонента проявляється найбільш яскраво. Зокрема, ідеться про ст. 19-1 Закону України «Про кооперацію», згідно із якою член житлово-будівельного, дачно-будівельного, гаражно-будівельного, житлового, дачного, гаражного чи іншого відповідного кооперативу має право володіння, користування, а за згодою кооперативу - і розпорядження квартирою, дачею, гаражем, іншою будівлею, спорудою або приміщенням кооперативу, якщо він не викупив це майно. У разі викупу квартири, дачі, гаража, іншої будівлі, споруди або приміщення член житлово-будівельного, дачно-будівельного, гаражно-будівельного, житлового, дачного, гаражного кооперативу чи іншого відповідного кооперативу стає власником цього майна [12].

Таким чином, метою споживчих товариств як невідприємницьких кооперативів є задоволення споживчих потреб майнового характеру. Однак, *така майнова компонента не означає отримання ними прибутку. Ідеться про певну користь, певні майнові блага для особистого споживання.* Членство у невідприємницькому кооперативу не спричиняє прибутковості цього членства – особі надаються певні майнові блага споживчого характеру в обмін на внесення паю. Декларовані ж виплати, виходячи із Закону України «Про кооперацію», мають обмежений характер. Відповідно, для окремих форм невідприємницьких това-

риств характерним є виникнення окремих прав їх членів, які мають майновий характер. Основою цього є наявність особливих інтересів із майновою компонентою.

Висновки. Таким чином, усі викладені положення дозволяють сформулювати кілька основних тез. По-перше, членство з позиції аналізу змісту того правового зв'язку між невідприємницьким товариством та його членами має свої особливості у порівнянні із відносинами участі у підприємницьких товариствах. І ця особливість проявляється у відсутності інтересу у члена товариства збільшити свої майнові активи шляхом вкладу їх у товариство. Характер вигоди в результаті членства у невідприємницькому товаристві інший – отримання якихось благ особливого характеру, що впливають із культурних, економічних, соціальних, екологічних, релігійних чи інших інтересів. Таким чином, член невідприємницького товариства не отримує внаслідок членства більше, аніж вклав у формі вкладу при створенні невідприємницького товариства чи сплати членських внесків. По-друге, членство у невідприємницьких товариствах є за своїм змістом неоднорідним, що проявляється у переліку прав, які виникають внаслідок членства у різних формах невідприємницьких товариств. Така неоднорідність є виправданою в силу різного роду інтересів, окрім отримання прибутку, якими можуть керуватися особи, вступаючи до членів тієї чи іншої форми невідприємницького товариства.

Такі інтереси, у найбільш загальному вигляді, можуть бути двоякими: 1) інтереси немайнового характеру для отримання немайнових благ, як-от: релігійних, культурних, соціальних, екологічних тощо; 2) інтереси економічного характеру, які є інтересами споживчими і можуть мати майновий характер. Наприклад, отримання певних майнових благ для особистого споживання, що характерним є для споживчих товариств, обслуговуючих кооперативів тощо.

Якщо у першому випадку у членів товариства виникають немайнові права, то у другому – можуть виникати і окремі майнові права, пов'язані із задоволенням ними своїх споживчих матеріальних потреб. Однак, у обидвох випадках членство у невідприємницьких товариствах не визначає можливості особи отримати в його результаті більше, аніж вона вклала. І ця ознака, попри неоднорідність членства, суттєво відрізняє його від участі у підприємницьких товариствах. Отже, на сьогодні потребує перегляду інститут членства та прав, що з нього випливають у невідприємницьких товариствах; інститут членства у невідприємницьких товариствах обумовлений характерною для невідприємницьких товариств неоднорідною правовою природою; для споживчих кооперативів та їх різновидів як невідприємницьких товариств особливо актуальним є проведення паралелей між членськими правами, які виникають у них та корпоративними правами, що виникають в учасників підприємницьких товариств; інститут членства у його класичному розумінні на сьогодні повністю відображений у громадських об'єднаннях як різновидах невідприємницьких товариств.

Список використаних джерел

1. Борисова В.І. Сутність поняття «корпорація» Корпоративне управління: монографія./За ред. проф. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Право, 2007. С. 112-127.
2. Зеліско А.В. Підприємницькі товариства. *Цивільний кодекс України: Т. 1: Загальні положення. Особи.* За ред.І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. С. 513-516.
3. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивілістика: на шляху формування доктрин : вибр. наук. пр. Х. : Золоті сторінки, 2012. 696 с.
4. Кравчук В. М. Корпоративне право: науково-практичний коментар законодавства та судової практики. К. : Істина, 2005. 720 с.
5. Спасибо-Фатєєва І.В. Організаційно-правові форми юридичних осіб. *Цивільний кодекс України: Т. 1: Загальні положення. Особи.* За ред.І. В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: ЕКУС, 2020. С. 505-513. С. 508.
6. Про громадські об'єднання: Закон України 22 березня 2012 року № 4572-VI. *Відомості Верховної Ради України.* 2013. № 1. Ст.1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> (дата звернення: 09.09.2022).
7. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 року № 987-XII. *Відомості Верховної Ради УРСР.* 1991. № 25. Ст.283. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#top> (дата звернення: 07.09.2022).
8. Кочин В.В. Загальна характеристика відносин з участі осіб у невідприємницьких товариствах. *Юридична наука і практика: виклики часу: V міжнародна науково-практична конференція, 12 березня 2015 р.: тези доп. К., 2015. Т.3. С. 123-127.*

9. Зозуляк О.І. Непідприємницькі юридичні особи як суб'єкти цивільного права: теоретичний та практичний аспекти: монографія. Тернопіль: Підручники і посібники. 2017. 432 с.
10. Правове регулювання некомерційних організацій в Україні: монографія. /за заг. ред. І.В. Спасибо-Фатєєвої. Харків: Право, 2013. 223 с.
11. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 30. Ст.414. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text> (дата звернення: 09.09.2022).
12. Про кооперацію: Закон України від 10 липня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 5. Ст. 35. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> (дата звернення: 09.09.2022).
13. Зеліско А.В. Правовий статус споживчих товариств: монографія. Івано-Франківськ: Сімик, 2011. 184 с.

References

1. Borysova, V. I. (2007). *Sutnist poniattia «korporatsiia» [The essence of the concept of «corporation»]: monohrafiia / za red. prof. I.V. Spasybo-Fatieievoi*. Kharkiv: Pravo, 112-127 [in Ukrainian].
2. Zelisko, A. V. (2020). *Pidpriumnytski tovarystva [Business associations]* Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: T. 1: Zahalni polozhennia. Osoby / Za red. I. V. Spasybo-Fatieievoi. Kharkiv: EKUS, 513-516 [in Ukrainian].
3. Spasybo-Fatieieva, I. V. (2012). *Tsyvilystyka: na shliakhu formuvannia doktryn [Civics: on the way to the formation of doctrines]: vybr. nauk. pr.* Kharkiv: Zoloti storinky [in Ukrainian].
4. Kravchuk, V. M. (2005). *Korporatyvne pravo: naukovopraktychnyi komentar zakonodavstva ta sudovoi praktyky [Corporate law: a scientific and practical commentary on legislation and court practice]*. Kyiv: Istyna [in Ukrainian].
5. Spasybo-Fatieieva, I. V. (2020) *Orhanizatsiino-pravovi formy yurydychnykh osib [Organizational and legal forms of legal entities]*. Tsyvilnyi kodeks Ukrainy: T. 1: Zahalni polozhennia. Osoby / Za red. I. V. Spasybo-Fatieievoi. Kharkiv: EKUS [in Ukrainian].
6. Pro hromadski obiednannia [On public associations] (2013): Zakon Ukrainy 22 bereznia 2012 roku № 4572-VI. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Reviev of Verkhovna Rada of Ukraine, I, 1*. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4572-17#Text> [in Ukrainian].
7. Pro svobodu sovisti ta relihiini orhanizatsii [On freedom of conscience and religious organizations] (1991): Zakon Ukrainy vid 23 kvitnia 1991 roku №987-XII. *Vidomosti Verkhovnoi Rady URSR – Reviev of Verkhovna Rada of URSR, 25, 283*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/987-12#top> [in Ukrainian].
8. Kochyn, V. V. (2015). Zahalna kharakterystyka vidnosyn uchasti osib u nepidpriumnytskykh tovarystvakh [General characteristics of relations with the participation of persons in non-entrepreneurial societies.]. *Yurydychna nauka i praktyka: vyklyky chasu: V mizhnarodna naukovopraktychna konferentsiia, 12 bereznia 2015 r.: tezy dop.* Kyiv, 3, 123-127 [in Ukrainian].
9. Zozuliak, O. I. (2017). *Nepidpriumnytski yurydychni osoby yak subiekty tsyvilnoho prava: teoretychni ta praktychni aspekty [Non-entrepreneurial legal entities as subjects of civil law: theoretical and practical aspects]: monohrafiia*. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky [in Ukrainian].
10. *Pravove rehulivannia nekomertsiinykh orhanizatsii v Ukraini [Legal regulation of non-commercial organizations in Ukraine]* (2013): monohrafiia. /za zah. red. I.V. Spasybo-Fatieievoi. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
11. *Pro spozhyvchu kooperatsiiu [On consumer cooperation]* (2012): Zakon Ukrainy vid 10 kvitnia 1992 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Reviev of Verkhovna Rada of Ukraine, 30, 414*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12#Text>. [in Ukrainian].
12. *Pro kooperatsiiu [On cooperation]* (2004): Zakon Ukrainy vid 10 lypnia 2003 roku. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy – Reviev of Verkhovna Rada of Ukraine, 5, 35*. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-15#Text> [in Ukrainian].
13. Zelisko, A. V. (2011). *Pravovyi status spozhyvchykh tovarystv [Legal status of consumer associations]: monograph*. Ivano-Frankivsk: Simyk [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.09.2022.